

การส่งเสริมการพัฒนาและติดตามการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ*

Encouraging the Development and Monitoring of Elderly School Operations

¹วรรณลักษณ์ เมียนเกิด และ สิริยา รัตนช่วย

¹Wannalak Miankerd and Siriya Rattanachuy

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand.

¹Corresponding Author. Email: wannalakm@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อดำเนินการส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ดำเนินการ 2) เพื่อติดตามการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ และ 3) เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย 3 กลุ่มหลักคือ 1) หน่วยงานในฐานะผู้สนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ 2) คณะผู้บริหารและคณาจารย์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ 3) ผู้เรียนสูงอายุที่กำลังเรียนหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ และสมาชิกในครอบครัวของผู้เรียนสูงอายุ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ถูกต้องเหมาะสมนั้นในเชิงกระบวนการ ได้แก่ การค้นหาบุคคลและพื้นที่ที่สนใจ การสร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหาร การระดมเครือข่ายความร่วมมือ และการพัฒนารายวิชา 2) การติดตามการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ จะเน้นที่บทบาทของคณะนักวิจัย โดยการเป็นพี่เลี้ยงสะท้อนได้จากบทบาทของการให้คำปรึกษา การให้ความรู้ การให้การสนับสนุน เป็นผู้ชี้แนะ 3) การดำเนินงานและการบริหารจัดการหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการสำรวจข้อมูลผู้เรียนและใช้ประโยชน์จากข้อมูล การบริหารหลักสูตรอย่างยืดหยุ่น เทคนิคการสอน การใช้สื่อการสอน และการประเมินผลที่หลากหลาย ทั้งนี้ ตัวแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนคือ ตัวแบบการจัดตั้งแบบผสม (ภาครัฐและภาคประชาชน) ตลอดจนผลการศึกษานำมาพัฒนาสู่การจัดทำคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: โรงเรียนผู้สูงอายุ; ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ; การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

This research aimed to (1) to promote the establishment of an elderly school in the operation area (2) to monitor the operation, suggestion and support the establishment of an elderly school (3) to present the performance of an elderly school (4) to present the manual for establishing the elderly school. This research is a participatory action research consisting of three main groups of samples, which are (1) the department which serves as a supporter in the establishment of an elderly school (2) the administrators and faculty of teachers of the elderly school (3) the elderly students enrolled in the elderly school program and their family members. The instrument for collecting data consisted of (1) survey for the elderly learners (2) forms for organizing the teaching curriculum (3) observation guidelines in the learning and teaching management system (4) guidelines for group discussion in monitoring and supervision (5) questionnaire for evaluating the performance. In the part of data collection comprised of (1) meeting in order to exchange ideas (2) workshop (3) monitoring and supervision (4) in-depth interview (5) group discussion using data analysis by analyzing content.

The research results were found as follows; 1. Promoting the establishment and development of the operation of the elderly school in order to achieve the right result in terms of process includes, (1) searching for people and areas of interest (2) creating an understanding in the management process (3) mobilizing the collaborative networks (4) course development. 2. Monitoring the operations, suggestion and support of the establishment of an elderly school will focus on the role of the research team by being mentor who is reflected in the role of Adviser, Tutor, Supporter and Leader. 3. The operation and management of the elderly school curriculum consisting of (1) surveying students' data and making use of the information (2) flexible curriculum management (3) teaching techniques, using teaching materials and various evaluations (4) providing an atmosphere to promote learning. 4. The suitable model for establishing the elderly school in the community is mixed establishment model (government sector and public sector) as well as using the results of the study in order to develop into a manual for establishing a school for the elderly.

Keywords: Elderly School, Active Ageing, Lifelong Learning

บทนำ

ผู้สูงอายุเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเมื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรนำไปสู่การเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” การปรับตัวและสะท้อนการมีคุณค่าในวัยสูงอายุทำให้เกิดการยอมรับว่าผู้สูงอายุมีความสามารถและศักยภาพที่พัฒนาเพื่อให้ตนเองยังคงมีความกระตือรือร้น กระปรี้กระเปร่า มีส่วนร่วมและแบ่งปันสำหรับคนในวัยอื่น ดังที่องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) กล่าวถึงกรอบการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) คือ ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาตนเองอย่างครอบคลุมทั้งกาย จิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม จนสามารถพึ่งพาตนเอง มีชีวิตยืนยาว มีสุขภาพทางกายและจิตที่ดี ตลอดจนนำศักยภาพของตนไปแบ่งปันให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม ทั้งนี้ กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุถือเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุประการหนึ่ง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย มาตรการที่ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาผู้สูงอายุแสดงถึง กรอบแนวคิดในการพัฒนาผู้สูงอายุที่มีศักยภาพขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) ปณิญาญาผู้สูงอายุไทย (Ministry of Social Development and Human Security, 1999) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) (National Elderly Promotion and Coordination Committee, 2002) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (Ministry of Social Development and Human Security, 2007) กฎหมาย นโยบายและมาตรการที่ปรากฏมุ่งเน้นการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาผู้สูงอายุ ผู้ปฏิบัติงานทั้งเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้การปรับตัว การพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ การเพิ่มคุณค่าเชิงบวกในชีวิตของผู้สูงอายุและส่งต่อคุณค่าสู่คนในรุ่นถัดไป อีกทั้ง การเชื่อในศักยภาพของผู้สูงอายุและเห็นว่าผู้สูงอายุสามารถพัฒนาผ่านแนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมในการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้สูงวัย จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุผ่านการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ ที่ผู้สูงอายุเรียนรู้อย่างสนุกสนาน รื่นเริง (Sasipat, Pawana & Thanikan, 2017)

เมื่อพิจารณาในเชิงสถานการณ์ของโรงเรียนผู้สูงอายุในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ พบว่า ยังคงประสบปัญหาทั้งในเชิงการจัดตั้งและการบริหารจัดการ ตลอดจนในหลายพื้นที่ที่ยังไม่มีหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ยังคงเป็นเพียงการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุเท่านั้น ดังนั้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นถึงการก่อกำเนิดโรงเรียนผู้สูงอายุที่ต้องพัฒนาให้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการเป็นเรื่องใหม่และยังเป็นโจทย์ท้าทายสังคมไทย ที่ผ่านมามีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ จากการสำรวจข้อมูลการจัดตั้งและดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุที่ผ่านมาพบว่าเป็นเพียงกิจกรรมด้านการเรียนรู้ เนื่องจากไม่มีหลักสูตร ระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอนที่ไม่แน่นอน ก่อให้เกิดคำถามว่าโรงเรียนผู้สูงอายุที่เปิดดำเนินการอยู่เป็นโรงเรียนผู้สูงอายุจริงหรือไม่ หลักสูตรควรเป็นอย่างไร และเนื้อหาควรประกอบไปด้วยสิ่งใดจึงเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุสามารถประยุกต์ความรู้ใช้ในประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนได้อย่างไร ดังนั้น มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพได้ศึกษาและถอดบทเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุที่มีศักยภาพจนได้หลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุคือ หลักสูตร 96 ชั่วโมง สำหรับใช้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุให้สามารถเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอาศัยโรงเรียนผู้สูงอายุมาเป็นพื้นที่เพื่อ

หลักในการขับเคลื่อนสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ทั้งนี้ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute, 2008) นำเสนอว่า การผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) คือ ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี มีความคล่องแคล่วว่องไว สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดูแลและพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม และมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัว ชุมชน และสังคม รวมทั้งสมาชิกอื่นในสังคม

การวิจัยนี้จึงเห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดโรงเรียนผู้สูงอายุตามแนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและได้นำหลักสูตร 96 ชั่วโมง มาเป็นหลักสูตรที่ใช้เป็นแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุไปขยายผลในพื้นที่ 4 ภูมิภาค รวม 10 จังหวัดทั่วประเทศ ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี กาญจนบุรี ลำปาง แพร่ นครราชสีมา ขอนแก่น กระบี่ นครศรีธรรมราช โดยมี 4 ขั้นตอน คือ 1) การค้นหาบุคคลและพื้นที่ที่สนใจเข้าใจแนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุ 2) สร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ 3) การระดมเครือข่ายการทำงานทั้งภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชน 4) การพัฒนารายวิชาในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนอย่างมีระบบ มีแนวทางที่ชัดเจน และการพัฒนารูปแบบการดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุให้ประสบความสำเร็จในเวลาอันสั้น ไม่ต้องลองผิดลองถูกอันจะก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรและลดทอนกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานและผู้สูงอายุ ตลอดจนสามารถพัฒนาให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ที่เข้าร่วมการวิจัยทั้ง 10 พื้นที่ รวม 227 คน ได้รับประโยชน์ร่วมกันจนสามารถพัฒนาสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) ที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการคือ ทำให้ผู้สูงอายุมีสถานที่ในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของตน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางที่ดี มีความสามารถในการดูแลสุขภาพกาย ปัญญา สังคม และสุขภาพจิต สามารถนำความรู้ไปทำคุณประโยชน์ต่อผู้อื่นและชุมชน ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุมาเป็นพื้นที่หลักในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนทั้ง 10 พื้นที่ และถือเป็นสวัสดิการผู้สูงอายุที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนที่สามารถทำงานควบคู่กับชมรมผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี ตลอดจนโรงเรียนผู้สูงอายุจะกลายเป็นศูนย์รวมของการประสานบริการจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ดังนั้น จึงทำให้คณะวิจัยจัดทำโครงการเรื่อง การส่งเสริมการพัฒนาและติดตามการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อขับเคลื่อนแนวคิดและเชื่อมประสานทรัพยากรในพื้นที่ที่ต้องการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุภายใต้วัตถุประสงค์การวิจัยหลัก 4 ประการคือ 1) เพื่อดำเนินการส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ดำเนินการ 2) เพื่อติดตามการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ 3) เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ 4) เพื่อนำเสนอคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

อีกทั้ง การดำเนินการตามแนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุและการดำเนินการส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุนั้น ได้คำนึงถึงหลักการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานและสร้างความยั่งยืนให้เกิดเป็นสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ ซึ่งเน้นการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะดำเนินการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น โดยจะต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุดและควรเป็นความริเริ่มของชุมชนเอง อย่างไรก็ตาม การจะเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุตามแนวทางดังกล่าวจำเป็นต้องมีระบบพี่เลี้ยง หรือ Mentoring System เพื่อให้มีกระบวนการของการบริหารและการจัดการหลักสูตรเป็นไปอย่างราบรื่น

ให้คำปรึกษาแนะนำในยามที่หน่วยงานหรือองค์กรที่ต้องการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุต้องการความรู้ คำปรึกษา และเสริมพลัง เมื่อโรงเรียนผู้สูงอายุดำเนินตามกระบวนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ คณะผู้วิจัยจะติดตามนิเทศ เพื่อเป้าหมายสุดท้ายจะได้ต้นแบบโรงเรียนผู้สูงอายุ และพัฒนาคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นแนวทางสำหรับพื้นที่ องค์กรชมรมผู้สูงอายุ ที่มีความต้องการในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่สามารถขยายผลต่อเนื่องสู่พื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อดำเนินการส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ดำเนินการ
2. เพื่อติดตามการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ
3. เพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ
4. เพื่อนำเสนอคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินโครงการนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีขอบเขตในการดำเนินการ 2 ส่วนคือ 1) ขอบเขตเชิงพื้นที่ โดยพื้นที่ที่มีความตั้งใจในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ 10 พื้นที่ ทั้งในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค 4 ภาค ประกอบด้วย โรงเรียนผู้สูงอายุ 11 ชุมชนบวร กรุงเทพมหานคร โรงเรียนผู้สูงอายุท่าโขลง จังหวัดปทุมธานี โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบางคูรัด จังหวัดนนทบุรี โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลดอนชะเอม จังหวัดกาญจนบุรี สถาบันผู้สื่อข่าวสุขภาพเทศบาลเป็อยน้อย จังหวัดขอนแก่น โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลแม่ยางฮ่อ จังหวัดแพร่ โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลบ้านเป่า จังหวัดลำปาง โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลอ่าวนาง จังหวัดกระบี่ และโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) ขอบเขตด้านประชากร มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่มหลักคือ (1) คณะผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานในฐานะผู้สนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ (2) คณะผู้บริหารและคณาจารย์ (ผู้ถ่ายทอดความรู้) ของโรงเรียนผู้สูงอายุ (3) นักเรียนสูงอายุที่กำลังเรียนหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัวของนักเรียนสูงอายุ และมีการจัดการข้อมูลวงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบคือ การสังเกต การสะท้อนคิด การวางแผน การปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษามี 5 เครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านสวัสดิการผู้สูงอายุแล้ว ดังนี้

1) แบบสำรวจผู้เรียนสูงอายุเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการสอน เป็นเครื่องมือสำหรับรวบรวมข้อมูลและความต้องการของผู้เรียนสูงอายุ เพื่อให้ผู้จัดการเรียนการสอนมีข้อมูลในการจัดทำหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียน

2) แบบฟอร์มสำหรับการจัดหลักสูตรการสอน เป็นเครื่องมือที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางการวางแผนการจัดรายวิชาให้ครบถ้วนตามหลักสูตรและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่

3) แนวทางสังเกตการจัดการเรียนการสอน เป็นเครื่องมือที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนการสอนทั้งของครูและนักเรียน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และอุปสรรคที่เกิดขึ้นในช่วงเรียน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และพิจารณาให้ข้อเสนอแนะเมื่อมีการติดตามนิเทศต่อไป

4) แนวคำถามสนทนากลุ่มในการติดตามนิเทศ เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ และให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการสอนและการบริหารงาน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการทำงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

5) แนวคำถามในการประเมินผลการดำเนินงาน โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายในการประเมินออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) คณะผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานในฐานะผู้สนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ (2) คณะผู้บริหารและคณาจารย์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่ง 2 กลุ่มนี้ใช้แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม การประเมินความสำเร็จในการดำเนินงาน (3) นักเรียนสูงอายุที่กำลังเรียนหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ และสมาชิกในครอบครัวของนักเรียนสูงอายุ ใช้ทั้งแนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

1. ผลดำเนินการส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ดำเนินการ

การส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ เกิดจากความต้องการนำแนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุที่มีศักยภาพไปขยายผล ด้วยชุดความรู้ 3 หมวด จากหลักสูตร 96 ชั่วโมง คือ ชุดการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุต้องรู้ ชุดการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุควรรู้ และชุดการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุอยากรู้ ให้กับ 10 พื้นที่ทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งผลการดำเนินการส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุสามารถทำให้ทั้ง 10 พื้นที่ มีโรงเรียนผู้สูงอายุเกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างครบถ้วน โดยทั้ง 10 พื้นที่ โดยการทำงานเชิงกระบวนการเพื่อให้เกิดการจัดตั้งและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1) การค้นหาบุคคลและพื้นที่ที่สนใจ โดยค้นหาหน่วยงานและชุมชนที่ให้ความสนใจเข้าร่วมโครงการ ภายหลังจากโครงการวิจัยได้นำเสนอแนวคิด หลักการและแนวทางในการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยคณะวิจัยได้จัดประชุมหารือร่วมกันเพื่อนำเสนอและเชิญชวนให้ทดลองใช้หลักสูตร 96 ชั่วโมง

2) การสร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหาร มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดตั้งและพัฒนาการดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุ 10 พื้นที่

3) การระดมเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน 4 เครือข่ายคือ ภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคประชาชน และภาคเอกชน

4) การพัฒนารายวิชา 5 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 นำฐานข้อมูลผู้เรียนสูงอายุมาวิเคราะห์เพื่อนำไปพัฒนารายวิชา ขั้นตอนที่ 2 กำหนดทิศทางหลักสูตรและรายวิชาให้ชัดเจน ขั้นตอนที่ 3 ประชุมกลุ่มผู้สอนและตัวแทนนักเรียน ขั้นตอนที่ 4 บูรณาการรายวิชา ขั้นตอนที่ 5 กำหนดการประเมินผลรายวิชาและประเมินภาพรวมของหลักสูตร

ทั้งนี้ จากโรงเรียนผู้สูงอายุทั้ง 10 พื้นที่ ทำให้ได้ตัวแบบการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ 3 ตัวแบบคือ (1) ตัวแบบการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุโดยภาครัฐเป็นแกนนำ ถือว่ามีความพร้อมในหลายด้าน ทั้งสถานที่

งบประมาณ บุคลากรและการบริหารจัดการ โดยกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน ทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดี (2) ตัวแบบการจัดตั้งโดยภาคประชาชนเป็นแกนนำ เกิดจากภาคประชาชนและจิตอาสาภายในชุมชนเข้ามามีบทบาทและร่วมสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่จะเข้ามาเป็นแกนนำในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุและเข้าร่วมเป็นทีมวิทยากร (3) ตัวแบบการจัดตั้งแบบผสม โดยภาครัฐมีบทบาทหลักและภาคประชาชนมีบทบาทเสริม โดยภาครัฐมีศักยภาพในการเชื่อมโยงเครือข่ายได้จำนวนมากและหนุนเสริมการทำงานอย่างดีช่วยให้มีเครือข่ายในการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีภาคประชาชนเป็นทีมดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนผู้สูงอายุ สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและนำไปสู่ความยั่งยืนของโรงเรียนผู้สูงอายุ

2. ผลการติดตามการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

การดำเนินงานส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้มีการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการ และการจัดหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุ ให้เกิดคุณภาพ ทางคณะนักวิจัย ได้มีกระบวนการติดตามการดำเนินงาน การเรียนการสอนโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และนอกสถานที่ และจัดประชุมโดยการพูดคุยกับผู้เรียน ผู้สอน และทีมคณะกรรมการโรงเรียน ในลักษณะการสนทนากลุ่ม โดยมีการติดตามโรงเรียนผู้สูงอายุแต่ละพื้นที่รวม 30 ครั้ง และโรงเรียนได้ปรับการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องเป็นไปตามแนวทางของโครงการวิจัย การสังเกตการเรียนการสอนเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ผู้รับผิดชอบการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนำองค์ความรู้ ข้อเสนอแนะไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนารายวิชาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการติดตามการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุของคณะนักวิจัย ได้รับทราบปัญหาอุปสรรคของโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้งในแง่มุมการจัดตั้งและการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการรับรู้ข้อกังวลต่างๆ ของทีมขับเคลื่อนโรงเรียน ผู้ถ่ายทอดความรู้ และผู้เรียนสูงอายุในแต่ละพื้นที่ โดยผ่านกระบวนการการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งมีบทบาทในการให้คำแนะนำ คำปรึกษา ความช่วยเหลือ และข้อเสนอแนะในการปรับปรุง พัฒนางานโรงเรียนผู้สูงอายุให้ดีขึ้น โดยการเป็นพี่เลี้ยงนั้นสามารถสะท้อนได้จากบทบาทของการให้คำปรึกษา การให้ความรู้ การให้การสนับสนุน เป็นผู้ชี้แนะ ดังนี้ 1) การให้คำปรึกษา แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการเพื่อให้รับรู้และเข้าใจกระบวนการในการดำเนินการอย่างชัดเจน 2) การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร เทคนิคการสอน การหาผู้ถ่ายทอดความรู้ การจัดทำแผนการสอน 3) การให้การสนับสนุน ทั้งด้านสิ่งของ ข้อมูลข่าวสารและกำลังใจ และ 4) ผู้ชี้แนะ การชี้ช่องทางเพื่อแก้ไขปัญหาและแนวทางการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร

3. การนำเสนอผลการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ

ผลการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุและการบริหารจัดการหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้ง 10 พื้นที่ ที่ใช้หลักสูตร 96 ชั่วโมง มีการบริหารจัดการหลักสูตร ดังนี้

1) การสำรวจข้อมูลผู้เรียนและใช้ประโยชน์จากข้อมูล โรงเรียนผู้สูงอายุทั้ง 10 โรงเรียนมีการสำรวจข้อมูลผู้เรียนจะเป็นประโยชน์ในการจัดการหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ แต่การใช้ประโยชน์จากข้อมูลผู้เรียนสูงอายุนั้นยังใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ จากข้อเท็จจริงพบว่า แม้จะมีการสำรวจข้อมูลผู้เรียนสูงอายุแต่ผู้ประสานงานโรงเรียนไม่ได้ส่งต่อข้อมูลให้กับผู้ถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ จึงส่งผลให้การจัดการหลักสูตรไม่ได้เป็นไปตามแนวทางของหลักสูตรอย่างครบถ้วน

2) การบริหารหลักสูตรอย่างยืดหยุ่น โดยการกำหนดโครงสร้างการจัดการเรียนการสอน ยืดหยุ่นความรู้ในหลักสูตร 96 ชั่วโมง ประกอบด้วยชุดความรู้ 3 ชุด คือ ชุดการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้ที่ผู้สูงอายุต้องรู้ ชุดการเรียนรู้ที่ 2 ความรู้ที่ผู้สูงอายุควรรู้ และชุดการเรียนรู้ที่ 3 ความรู้ที่ผู้สูงอายุอยากรู้ มีการกำหนดระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอนเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เปิดภาคเรียนตามปีปฏิทิน และกลุ่มที่ 2 เปิดภาคเรียนตามปีงบประมาณ

3) การมีเทคนิคการสอน การใช้สื่อการสอนและการประเมินผลที่หลากหลาย จากการศึกษาพบว่ามีวิธีการพัฒนาเทคนิคการสอน โดยการประชุมทีมผู้ถ่ายทอดความรู้เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งผู้ถ่ายทอดความรู้ที่มีส่วนร่วมในการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุจะได้รับเชิญมาประชุมร่วมกัน ในการประชุมจะมีการกำหนดขอบเขตเนื้อหาในแต่ละรายวิชาอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อนในเนื้อหา มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ประสานงานกับผู้ถ่ายทอดความรู้ เพื่อทำให้เห็นกระบวนการจัดการเรียนการสอน ความต้องการให้ใช้เทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้มักไม่ค่อยประสบความสำเร็จ เนื่องจากผู้ถ่ายทอดความรู้ยังยึดติดการเทคนิคการสอนของตนเอง สำหรับการประเมินผลดำเนินการโดยผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนสูงอายุคือ ผู้ถ่ายทอดความรู้ในแต่ละรายวิชาและคณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุ สำหรับวิธีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนนั้น ทางผู้ถ่ายทอดความรู้มีการดำเนินการหลายวิธี เช่น การถาม-ตอบปากเปล่า การประเมินชิ้นงาน การประเมินโดยแบบประเมินวัดเชิงพฤติกรรม

4) การจัดบรรยากาศให้ส่งเสริมการเรียนรู้ สำหรับสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน ผู้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเลือกสถานที่ตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่เดินทางสะดวก มักใช้สถานที่ที่เป็นอาคารเก่าและห้องประชุมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสภาพของอาคารเรียนในบางจุดอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้สูงอายุ เช่น ห้องน้ำยังเป็นส้วมแบบนั่งยอง บันไดอาคารที่มีความชัน แต่ในภายหลังโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีปัญหาเรื่องอาคารได้ปรับปรุงให้เกิดความสะดวกแก่ผู้เรียนสูงอายุมากขึ้น อีกทั้ง โรงเรียนจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้เอื้อสำหรับการมาร่วมกิจกรรมคือ การจัดรถรับส่ง การจัดอาหารว่างและอาหารกลางวันสำหรับผู้เรียนสูงอายุ

4. การนำเสนอคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

จากรูปแบบการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่มี 3 ตัวแบบ แต่จากการศึกษาและพิจารณาผลการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีการจัดตั้ง พบว่า ตัวแบบการจัดตั้งแบบผสม โดยภาครัฐมีบทบาทหลักและภาคประชาชนมีบทบาทเสริม ทำให้การดำเนินงานขับเคลื่อนโรงเรียนผู้สูงอายุ มีประสิทธิภาพมากที่สุด ผลการศึกษานี้ คณะนักวิจัยได้พัฒนาสู่การจัดทำคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ควบคู่กับการส่งเสริมพัฒนาตาม

หลักวิชาการและการใช้หลักสูตร 96 ชั่วโมง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นชุดคู่มือสำหรับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นที่สนใจจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุมีแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจนอันนำไปสู่การพัฒนาผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ โดยคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุมีเนื้อหา ดังนี้

ส่วนนำ ประกอบด้วย (1) ที่มาของการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ (2) นิยามโรงเรียนผู้สูงอายุ (3) ประโยชน์ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 1 ฐานคิดในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย (1) การเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยการพัฒนา ศักยภาพของผู้สูงอายุ (2) ภาครัฐเครือข่าย (3) ผู้สูงอายุมีโอกาสในการเข้าถึงสิทธิในการพัฒนาตนเอง

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย (1) แกนนำและเครือข่าย (2) สถานที่ตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ (3) งบประมาณ (4) หลักสูตรและกิจกรรมในการเรียนรู้ (5) ผู้ถ่ายทอดความรู้ (6) ผู้สูงอายุ

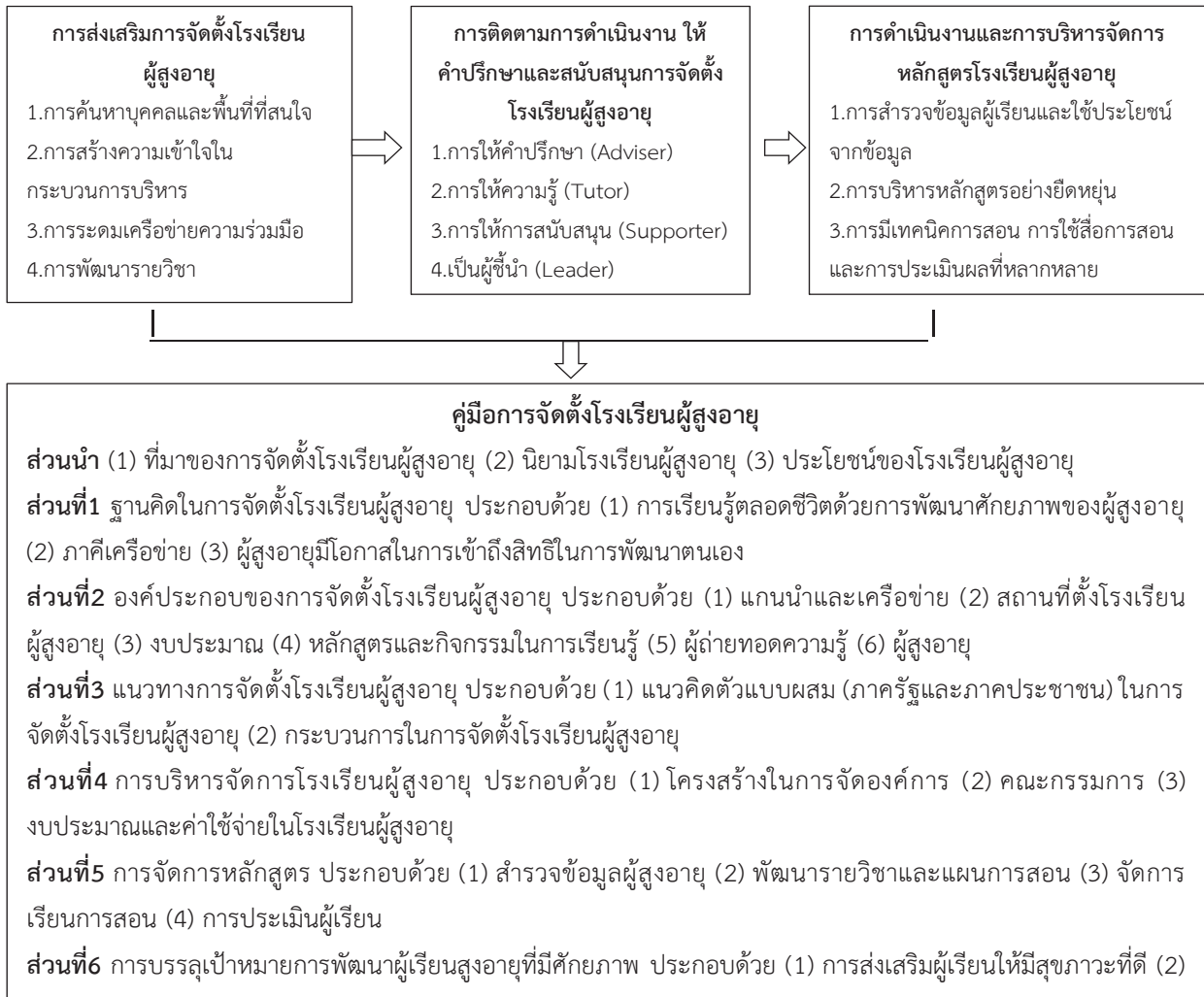
ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย (1) แนวคิดตัวแบบผสม (ภาครัฐและภาค ประชาชน) ในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ (2) กระบวนการในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 4 การบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย (1) โครงสร้างในการจัดองค์การ (2) คณะกรรมการ (3) งบประมาณและค่าใช้จ่ายในโรงเรียนผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 5 การจัดการหลักสูตร ประกอบด้วย (1) สำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ (2) พัฒนารายวิชาและแผนการ สอน (3) จัดการเรียนการสอน (4) การประเมินผู้เรียน

ส่วนที่ 6 การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนสูงอายุที่มีศักยภาพ ประกอบด้วย (1) การส่งเสริม ผู้เรียนให้มีสุขภาพที่ดี (2) การส่งเสริมผู้เรียนให้มีส่วนร่วมทางสังคม (3) การส่งเสริมผู้เรียนให้มีความมั่นคงใน ชีวิต

ภาคผนวก ประกอบด้วย (1) แบบสำรวจข้อมูลผู้เรียนสูงอายุ (2) แบบฟอร์มสำหรับการจัดหลักสูตร การสอน

ภาพที่ 1 สรุปผลการศึกษาศึกษาการส่งเสริมการพัฒนาและติดตามการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ

อภิปรายผลการวิจัย

โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันและคนทุกช่วงวัย ถือเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาผู้สูงอายุอีกรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของโรงเรียนผู้สูงอายุคือการรวมกลุ่มคน องค์กรที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สังคมที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในการดูแลตนเอง พึ่งพาตนเอง และเห็นคุณค่าในตนเอง ในขณะที่เดียวกันคนในวัยอื่นจะเห็นความสำคัญของความสูงอายุและการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ อย่างไรก็ตาม ผลการส่งเสริมการจัดตั้งและการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุพบปัญหาและอุปสรรคในการจัดตั้งและดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ 3 มิติคือ มิติปัญหาการบริหารจัดการ ได้แก่ (1) การไม่มีโครงสร้างหรือมีโครงสร้างการบริหารจัดการไม่ชัดเจน (2) ศักยภาพของคณะกรรมการและผู้ประสานโครงการไม่เพียงพอ (3) การจัดระยะเวลาและตารางเรียนห่างกันมาก ทำให้ผู้เรียนสูงอายุจำเนื้อหา

ในแต่ละรายวิชาได้น้อย (4) งบประมาณในการดำเนินการไม่เพียงพอ (5) วิธีการประเมินผลยังไม่เหมาะสม (6) สิ่งอำนวยความสะดวกจำกัด มิติปัญหาของผู้ถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ (1) การบรรยายมากเกินไป (2) ผู้ถ่ายทอดความรู้ขาดเทคนิคการสอน มิติปัญหาของผู้เรียนสูงอายุ ได้แก่ (1) ปัญหาด้านความจำของผู้สูงอายุ (2) ผู้เรียนสูงอายุไม่มีพื้นฐานในวิชาที่เรียน (3) ผู้เรียนสูงอายุยังต้องประกอบอาชีพ ทำให้การมาเรียนไม่สม่ำเสมอ ด้วยมิติของปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าวนี้นำมาสู่ประเด็นในการอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. กลไกการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ

การจัดตั้งและการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่วิจัยมีการดำเนินงานด้วยประสิทธิภาพที่แตกต่างกัน อันเป็นผลจากกลไกขับเคลื่อนงานหรือการบริหารจัดการ ที่ต้องมุ่งเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ในกระบวนการบริหารจัดการต้องมีกลไกที่ดีในการดำเนินงาน สำหรับกลไกที่พบในการขับเคลื่อนงานโรงเรียนผู้สูงอายุ สามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ (1) กลไกการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ การเริ่มต้นทำให้แนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุมีความชัดเจนขึ้น มีกลไกการศึกษาดูงานและอบรมความรู้ ส่วนการระดมเครือข่ายผ่านกลไกการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้หน่วยงานในพื้นที่เข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายรร่วมด้วยนั้น สอดคล้องกับที่ (Thongchai Santiwong, 2000) สะท้อนเกี่ยวกับการระดมเครือข่ายและทรัพยากรว่า จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการเกี่ยวกับภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ การจัดระเบียบทรัพยากรในองค์กรและการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน ดังนั้น เมื่อมีเครือข่ายเข้ามาร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุก็จำเป็นต้องจัดระบบการทำงาน แบ่งภาระหน้าที่เพื่อให้การขับเคลื่อนงานดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น (2) กลไกการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ สำหรับการจัดองค์กรเพื่อการบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุจะใช้กลไกผู้ประสานงานอย่างน้อย 2-3 คน เป็นการจัดระเบียบวิธีการทำงานเพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ร่วมมือปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ส่วนการกำหนดเป้าหมายและแผนการขับเคลื่อนโรงเรียนผู้สูงอายุจะใช้กลไกการจัดทำตัวชี้วัดเพื่อบรรลุเป้าหมาย สำหรับผู้ถ่ายทอดความรู้จะใช้กลไกการสำรวจและใช้ข้อมูลและประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนการสอน สอดคล้องกับ (Kittiphat Wiyaphon, 2010) เสนอว่า เนื้อหาสาระต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรม สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง ดังนั้น หากไม่ได้พิจารณาปัญหาและความต้องการของผู้เรียนสูงอายุก็น่าจะไม่สามารถวัดผลได้ว่าสิ่งที่ถ่ายทอดจะเป็นประโยชน์หรือสามารถแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุได้จริง ส่วนการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ สามารถใช้กลไกการประเมินผู้เรียน การติดตามประเมินผลควรอยู่ในรูปแบบที่ยืดหยุ่นโดยให้ผู้สูงอายุประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับการประเมินผลการจัดกิจกรรม สามารถใช้วิธีสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการใช้แบบประเมินการจัดกิจกรรม การพูดคุย และจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง

2. ตัวแบบที่เหมาะสมในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

ด้วยมิติปัญหาการบริหารจัดการและมิติปัญหาผู้ถ่ายทอดความรู้ ที่โรงเรียนผู้สูงอายุในหลายพื้นที่ประสบปัญหา ทำให้ตัวแบบที่เหมาะสมในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุคือ ตัวแบบผสม (ภาครัฐและภาค

ประชาชน) ซึ่งเป็นตัวแบบหนึ่งในทางเลือกเพื่อแก้มิติปัญหาดังกล่าว เนื่องจากการประสานระหว่างองค์กรภาครัฐและภาคประชาชนในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่นำจุดแข็งของการจัดตั้งโดยภาครัฐซึ่งมีศักยภาพในการจัดการทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ และจุดแข็งของการจัดตั้งของภาคประชาชนที่มีแกนนำที่สามารถเข้าใจและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ และสามารถเติมเต็มช่องว่างของภาคประชาชนที่อาจมีศักยภาพในระดับน้อยเมื่อต้องระดมเครือข่ายและทรัพยากรมาใช้ในการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ถือเป็นรูปแบบการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่คณะนักวิจัยถือว่ามีความเหมาะสมผสมที่สุดสำหรับการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่อยู่กับชุมชน

3. โรงเรียนผู้สูงอายุในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันและคนทุกช่วงวัย ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งสำหรับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยโรงเรียนผู้สูงอายุมีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความสนใจของผู้เรียน มีความอิสระในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ชีวิตได้อย่างเต็มศักยภาพ และสามารถนำไปสู่การเกิดเป็นสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้สูงอายุได้ต่อไป ซึ่งผู้สูงอายุที่เรียนรู้ผ่านกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุมีความรู้และวิธีการปฏิบัติในการดูแลร่างกายให้แข็งแรง มีการเปลี่ยนแปลงของสุขภาพที่ดีขึ้น มีการปรับตัวเข้ากับสังคมในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เป็นผู้ที่ช่วยเหลือตนเองได้ และสามารถนำศักยภาพของตนเองไปทำประโยชน์เพื่อผู้สูงอายุอื่นหรือช่วยเหลือสังคมในลักษณะกิจกรรมจิตอาสาในชุมชน ผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกับงานของ (Puangnarin Khampuk and Prakaisri Srirungruang, 2015) ที่กล่าวถึงผลผลิตของโรงเรียนผู้สูงอายุที่ทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังคำว่า “แก่ออย่างสง่า ชราอย่างมีคุณภาพ” อีกทั้ง (Pinwadee Srisuphan, Suri Tharmikornworn and Surasam Krishnajutha, 2017) เห็นว่าโรงเรียนผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่น ทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นพื้นที่ของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่งเสริมคุณค่าในตัวเองให้กับผู้สูงอายุและเป็นพื้นที่สุขภาวะ ทั้งนี้ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อการดูแลตนเองและพึ่งพาตนเองได้ ถือว่าเป็นสิ่งที่ดำเนินการสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) ที่องค์การอนามัยโลกได้เสนอแก่ประเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้พัฒนาประชากรสูงอายุ (World Health Organization, 2002) ตลอดจนการมีส่วนร่วมในสังคมดังที่ (Laurie Buys and Evonne Miller, 2012) กล่าวว่ากิจกรรมของผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมด้านสุขภาพและความมั่นคงในชีวิต นำไปสู่การให้ความสำคัญกับประสบการณ์ความสูงอายุ การบรรลุและคงไว้ซึ่งความเป็นอยู่ที่ดีในช่วงสุดท้ายของชีวิต หากโรงเรียนผู้สูงอายุมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีศักยภาพแล้วย่อมต้องเข้าใจว่าโรงเรียนผู้สูงอายุมีภาระผูกพันที่ต้องรับผิดชอบสร้างกลไก เงื่อนไขที่จะบรรลุเป้าหมายในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพ ดังนั้น การเข้าใจธรรมชาติของผู้สูงอายุว่าความรู้ในลักษณะความจำจะไม่สามารถทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้ในระยะยาว ต้องออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะของการปฏิบัติ เมื่อทำได้ ทำเป็นจะสามารถประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ ดังเช่นที่ (Alan C. Walker, 2009) มีมุมมองต่อกลยุทธ์การเป็น

ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพนั้น ต้องมาจากความสมดุลของสิทธิและภาระผูกพัน ซึ่งบุคคลจะได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และมีโอกาสในการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนเองตลอดชีวิต

4. โรงเรียนผู้สูงอายุกับการส่งเสริมสิทธิทางการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นระบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ถือเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่จัดให้แก่บุคคลทุกช่วงอายุ ดังนั้น การศึกษาตลอดชีวิต ไม่เพียงหมายถึง การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมการเรียนรู้ทุกรูปแบบตลอดช่วงชีวิตอีกด้วย (Sumalee Sangsri, 2001) ดังนั้น การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ในลักษณะที่ทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงร่างกาย บทบาทสังคม และเศรษฐกิจของตนเอง โดยเป้าหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตเผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ เมื่อผู้สูงอายุต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ถือเป็นเรื่องน่าตื่นเต้นและเป็นผลเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ เป็นสิ่งที่ยกระดับคุณค่าและความภาคภูมิใจเมื่อสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

5. อนาคตภาพของโรงเรียนผู้สูงอายุกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

อนาคตของโรงเรียนผู้สูงอายุมี 3 ประเด็นที่ต้องพัฒนาต่อยอดคือ (1) การพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียน แม้จะมีการส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในเชิงนโยบายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์อย่างกว้างขวาง ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์เชิงปริมาณเป็นจำนวนโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกภูมิภาคของประเทศ พบว่าเกิดปัญหาในเชิงการบริหารจัดการและการขับเคลื่อนการดำเนินการ ซึ่งผู้บริหารถือว่ามีความสำคัญที่กำหนดประสิทธิภาพการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุและการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยร่วมประสานกับบุคลากรทุกฝ่ายเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายมีความรู้และเข้าใจในหลักสูตร ตลอดจนกำกับติดตามการใช้หลักสูตรและการประเมินผล (Urairat Chanabamrung, 2012) รวมถึงการสนับสนุนที่ดีทั้งเรื่องงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล และสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน (Wichai Wongyai, 2002) สิ่งนี้สะท้อนว่า การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุจะมองในแง่ปริมาณไม่ได้ จำเป็นต้องใส่ใจกับคุณภาพของการดำเนินการเพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานที่เข้มแข็งและเป็นกิจกรรมหรือเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างแท้จริง (2) การพัฒนากลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ต้องยกระดับหรือขยายหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนสูงอายุในการเพิ่มเติมทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ดังนั้น ผู้เรียนที่จบหลักสูตร 96 ชั่วโมงแล้ว ยังคงรักษาระดับความสามารถในการใช้ความรู้ที่ได้เรียนมา ในขณะที่เดียวกันต้องมีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้เพื่อเติมเต็มความรู้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันต่อไป จากนั้นยะสำคัญนี้ทำให้ผู้รับผิดชอบโรงเรียนผู้สูงอายุต้องออกแบบหลักสูตร หรือการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสูงอายุที่จบหลักสูตรได้มีโอกาสเข้ามาเรียนรู้ อบรมหรือเพิ่มทักษะในหลักสูตรอื่นๆ ต่อไป (3) โรงเรียนผู้สูงอายุคือพื้นที่ทางสังคมของคนทุกวัย แม้ผู้สูงอายุจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาศักยภาพผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่บุคคลในวัยต่างๆ มีส่วนร่วมในการดำเนินงานภายในโรงเรียนผู้สูงอายุ ถือเป็นจุดแข็งของโรงเรียนผู้สูงอายุที่สามารถดึงทรัพยากรในชุมชนมา

บูรณาการร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุที่ผ่านมา ยังไม่พบว่ามีโรงเรียนผู้สูงอายุเปิดโอกาสให้คนในวัยอื่นได้มีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่โรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเตรียมการของคนทุกวัยเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ทั้งนี้ การที่ผู้สูงอายุมาเรียนรู้เพื่อเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเองและมีคุณค่าในตนเอง สะท้อนผ่านการเป็นแกนนำในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของความสูงอายุเพื่อให้คนในวัยอื่นได้เตรียมการสำหรับการเป็นผู้สูงอายุ

สรุป

ผลการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ จากการวิจัยสรุปได้ว่า การส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ถูกต้องเหมาะสมนั้น ในเชิงกระบวนการประกอบด้วย (1) การค้นหาบุคคลและพื้นที่ที่สนใจ (2) การสร้างความเข้าใจในกระบวนการบริหาร (3) ระดมเครือข่ายความร่วมมือ (4) การพัฒนารายวิชา สำหรับการติดตามการดำเนินงาน การให้คำปรึกษา และสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ จะเน้นที่บทบาทของคณะนักวิจัย โดยการเป็นพี่เลี้ยงสะท้อนได้จากบทบาทของการให้คำปรึกษา (Adviser) การให้ความรู้ (Tutor) การให้การสนับสนุน (Supporter) เป็นผู้ชี้แนะ (Leader) ส่วนการดำเนินงานและการบริหารจัดการหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย (1) การสำรวจข้อมูลผู้เรียนและใช้ประโยชน์จากข้อมูล (2) การบริหารหลักสูตรอย่างยืดหยุ่น (3) เทคนิคการสอน การใช้สื่อการสอนและการประเมินผลที่หลากหลาย (4) การจัดบรรยากาศให้ส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผลการศึกษายังทำให้ได้ตัวแบบการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ 3 ตัวแบบคือ (1) ตัวแบบการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุโดยภาครัฐเป็นแกนนำ (2) ตัวแบบการจัดตั้งโดยภาคประชาชนเป็นแกนนำ (3) ตัวแบบการจัดตั้งแบบผสม (ภาครัฐและภาคประชาชน) ซึ่งเป็นตัวแบบที่คณะผู้วิจัยนำเสนอว่ามีความเหมาะสมในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชน ตลอดจนผลการศึกษานำมาพัฒนาสู่การจัดทำคู่มือการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจนอันนำไปสู่การพัฒนาผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาและเสียงสะท้อนของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้ง 10 พื้นที่ คณะผู้วิจัยมีมุมมองที่สะท้อนผ่านข้อเสนอแนะ และได้จัดแบ่งมิติข้อเสนอแนะออกมาเป็น 2 มิติ ดังนี้

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้สูงอายุไทยและเป้าหมายของการบรรลุผลในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไทย โดยใช้โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาผู้สูงอายุให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังทั่วประเทศ ทั้งนี้ การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุควรให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพหรือคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนภายใต้บริบทพื้นที่ที่แตกต่างกันมากกว่าเร่งรัดจัดตั้งให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในเชิงปริมาณ

1.2 ภาครัฐควรจัดตั้งทีมวิชาการกลางของภาครัฐ ซึ่งเป็นกลุ่มนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านสวัสดิการผู้สูงอายุและการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ ทำหน้าที่เป็นกลไกหนึ่งของภาครัฐ มีบทบาทสำคัญ

ในการเผยแพร่องค์ความรู้ทางวิชาการและช่วยขับเคลื่อนนโยบายการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุไทยที่ภาครัฐกำหนดเป้าหมายไว้ ให้เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างมั่นคงยั่งยืน จนสามารถพัฒนาสังคมไทยโดยรวมให้มีความพร้อมสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ

1.3 การเปิดให้โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นพื้นที่ทางสังคมที่คนวัยอื่นได้ใช้พื้นที่ร่วมกับผู้สูงอายุ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเป็นแกนนำสร้างการเข้าใจความสูงอายุและเตรียมการคนทุกวัยเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

1.4 ส่งเสริมการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ และเร่งรัดการนำองค์ความรู้จากการวิจัยสู่ภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะการวิจัยพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุผ่านความร่วมมือในลักษณะพหุภาคีการวิจัย ทั้งภาควิชาการ ภาครัฐ และภาคประชาชน เพื่อสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุให้กลายเป็นสวัสดิการผู้สูงอายุที่อยู่ภายในชุมชนที่สามารถกระจายทั่วทั้งประเทศไทยได้อย่างมั่นคงและเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการในระดับพื้นที่

2.1 การทำความเข้าใจแนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างชัดเจนในทุกมิติ ให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการและได้รับประโยชน์จากโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยสร้างความร่วมมือจากภาควิชาการและหน่วยงานที่มีการจัดทำหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ ในการทำความเข้าใจแนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุที่ถูกต้องและการนำหลักสูตรมาประยุกต์ใช้ในระดับพื้นที่ จนสามารถสร้างให้เกิดแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ภายในชุมชนและพัฒนาไปสู่สวัสดิการชุมชนเพื่อผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน

2.2 การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนผู้สูงอายุอย่างชัดเจนและให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยโรงเรียนผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ควรกำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนสูงอายุหลังจากจบหลักสูตรไว้ให้ชัดเจน และจำเป็นต้องมีการกำหนดสร้างเกณฑ์หรือตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับบริบทในเชิงพื้นที่เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานและจัดการเรียนการสอนให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนสูงอายุที่กำหนดไว้

2.3 ควรให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้หลักสูตรและการบริหารจัดการรายวิชาให้เกิดประสิทธิภาพอย่างจริงจัง โดยเริ่มตั้งแต่การให้ความสำคัญกับการพัฒนารายวิชาร่วมกันของทุกฝ่าย ตลอดจนการนำฐานข้อมูลของผู้เรียนสูงอายุมาใช้เป็นฐานคิดในการเลือกรายวิชาที่จะนำมาสอนและการกำหนดเนื้อหาในแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับความต้องการหรือสภาพปัญหาของผู้เรียนสูงอายุ ทั้งมิติกาย จิต สังคม

2.4 องค์กรหรือหน่วยงานที่เป็นหลักในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ควรเตรียมการและให้ความสำคัญกับเทคนิคการบริหารจัดการอย่างจริงจัง ตั้งแต่การกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบหรือผู้ประสานงานมากกว่า 1 คน เพื่อให้การดำเนินงานไม่ขาดตอน การวางแผนงบประมาณด้วยการบรรจุงบประมาณการดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุไว้ในแผนงบประมาณประจำปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการพิจารณาแหล่งงบประมาณเพิ่มเติมจากหน่วยงานภายนอก เช่น กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ อีกทั้งการจัดให้มีสถานที่ตั้งของโรงเรียนและห้องเรียนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ

References

- Buys, L. and Miller, E. (2012). *Active Ageing: Developing a Quantitative Multidimensional Measure*. in *Active Ageing, Active Learning: Issues and Challenges*, eds.
- Chanabamrung, U. (2012). *Role of executive roles in curriculum development*. Retrieved January 10, 2019, from <https://www.gotoknow.org/posts/511837>.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2008). *Situation of the Thai elderly*. Retrieved September 12, 2019, from <http://thaitgri.org/?p=36158>
- Khampuk, P and Srirungruang, P. (2015). *The opinions of those involved in the establishment of the elderly school in Hua Ngom Subdistrict, Phan District, Chiang Rai Province*. Chiang Rai: Chiang Rai Rajabhat University.
- Ministry of Social Development and Human Security. (1999). *Declaration on Thailand's older persons*. Retrieved August 5, 2018, from http://www.dop.go.th/download/laws/law_th_20152309154750_1.pdf.
- Ministry of Social Development and Human Security. (2007). *Elderly Person Act, B.E. 2546*. Retrieved August 5, 2018, from http://www.dop.go.th/download/laws/regulation_th_20160807155130_1.pdf.
- National Elderly Promotion and Coordination Committee. (2002). *National Elderly Plan*. Bangkok: Prime Minister's Office.
- Sangsri, S. (2001). *Lifelong education for Thai society in the 21st century*. Bangkok: National Institute of Educational Technology.
- Santiwong, T. (2000). *Organization and administration*. Bangkok: Thai Wattana Panich.
- Srisuphan, P., Tharmikornworn, S. and Krishnajutha, S. (2017). Elderly school and the development of the elderly potential in Isan local community. *Journal of Developmental Science*, 14(1), 133-162.
- Walker, A. (2002). A strategy for active ageing. *International Social Security Review*, 55(1), 121-139.
- Wiyaphon, K. (2010). *The development of non-formal education activities according to the concept of intellectual education to enhance the health of the elderly*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Wongyai, W. (2002). *Curriculum development and teaching*. Bangkok: Srinakharinwirot University.

World Health Organization. (2002). *Active Aging, A Policy Framework. A Contribution of The World Health Organization to the Second United Nation World Assembly on Ageing*, Madrid, Spain, April.

Yodpet, S., Pattanasri, P. and Sakdapon, T. (2017). *Lesson learning, good examples of schools and elderly clubs with knowledge transfer activities*. Bangkok: Thai Health Promotion Foundation.